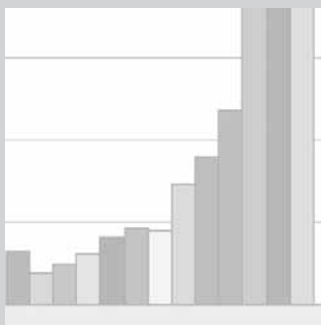
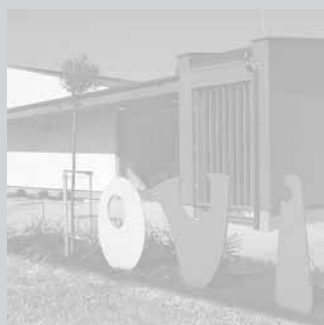

BIATORBÁGY HELYE A RÉGIÓBAN, TÖRTÉNETI, TÁRSADALMI ÉRTÉKEI, HAGYOMÁNYAI

BIATORBÁGY HELYE A TÉRSÉG TELEPÜLÉSHÁLÓZATÁBAN, FEJLŐDÉSÉNEK FŐ JELLEMZŐI, TÖRTÉNETI, TÁRSADALMI ÉRTÉKEI, HAGYOMÁNYAI

1.1. A várossá nyilvánítás kezdeményezésének általános indoklása

Batorbágy az agglomeráció egyik olyan nagyközségévé fejlődött, amely a legtöbb városias jegyet tudja felmutatni a térségen belül. Számos vonatkozásban megfelel már azoknak a jellemzőknek, amelyeket a településföldrajzi, urbanisztikai tudományterületek a város fogalmával kapcsolatban feltételként megfogalmaznak, de nagyban kielégíti azokat az elvárásokat is, amelyeket

a kormányzatok az elmúlt évtizedekben állítottak a várossá válni kívánó nagyközségek elé. E jellemzők, feltételek és elvárások között ki kell emelni a városias szolgáltatások működtetéséhez elengedhetetlenül szükséges lélekszámot, mely meghaladja a 10 000 főt, a lakosságnak a „városias”, főként a tercier, szolgáltató szektorban történő foglalkoztatottságát, a primer, mezőgazdasági foglalkoztatottság alacsony arányát. Meg kell említeni a központi szerepek széles körét, mind a munkahelyek, mind a szolgáltatások terén, a településszerkezet, a beépítés kellő kompaktságát,

magasabb intenzitását, városias rendezettségét, a műszaki infrastruktúra, az úthálózat, a közművek teljes körű és magas színvonalú kiépítettségét. Nem utolsósorban pedig ki kell mutatni azt a gazdasági és kulturális szervező erőt, amelyet egy település a maga és a tágabb térség fejlődése érdekében kifejt. Ez utóbbi – a humán erőforrások dinamizmusa – a biztosítéka annak, hogy a település városias fejlődésének lendülete fennmaradjon.

Biatorbágy a rendszerváltozás óta eltelt idő alatt a budapesti agglomeráció egyik munkahelyi központjává vált. A település által kínált gazdasági területekre betelepült vállalkozások és a helyi egyéni vállalkozások együtt igen jelentős munkahelykínálatot biztosítanak. Ennek eredményeként – bár a korábbi évtizedekre jellemző, fővárosba történő napi ingázás csökkenő arányban még fennmaradt – a település már ingázási céltérületként működik. Az 1000 főre jutó vállalkozások összes számát tekintve Biatorbágy már a külsőbb fekvésű pesti kerületekkel azonos arányt mutat. Ezt a fejlődést nem csupán a jelentős rész-

ben külföldi tulajdonú gazdasági-ipari parki nagy vállalkozások táplálták, hanem az egyéni vállalkozások munkahelyteremtő tevékenységei is. A szűkebben vett helyi gazdaság jelentőségét mutatja, hogy a településen működő vállalkozások mintegy fele egyéni vállalkozás.

Biatorbágy vezetése a kilencvenes évek elejétől átgondolt, következetes, kiegyensúlyozott településfejlesztési stratégiát alakított ki, amit fejlesztési programjaiban máig követ. Elsőként az infrastruktúra-fejlesztésre összpontosított, azt a gazdasági parkok létrehozása követte, és csak ezt követően indult el a nagyobb arányú lakásépítés. A fejlesztés menedzselését javarészt a település önkormányzata vállalta fel: a „**biatorbágyi modellnek**” is hívható módszer különleges értéke, hogy egyensúlyt tudott teremteni a település földben kárpótolt polgárainak érdekei és a település érdekei között.

A szolgáltatások terén a központi szerepeket Biatorbágy a térség – a Zsámbéki-medence, illetve a budaörsi kistérség – többi településével versenyhelyzetben látja el. E versenyben jó esélyei

vannak. Ennek ellenére a település vezetése nem törekszik kizárólagos központi szerepre. Éppen az általuk is kezdeményezett magas színvonalú (MTA) kutatások bizonyították, hogy a térségben a horizontális jellegű kapcsolatokra, az egymást kiegészítő szerepvállalásra, a megvalósítás kooperativitására épülő közösségi és magán szolgáltatási rendszer kiépítésére törekvés a célravezető stratégia. Budapest jelentőségével szemben egyetlen térségi település sem léphet fel érdemben, a még mindig érzékelhető függőség további csökkentése pedig együttműködést kíván. E téren Biatorbágy többek között a Zsámert-ben vállalt szerepével mindig kezdeményezően lépett fel.

Biatorbágy jelenlegi és várhatóan tovább növekvő népességszáma elegendő ahhoz, hogy az alapszintű szolgáltatások hatékony biztosítása mellett a mainál több olyan „középfokú” települési funkciót vállaljon fel, amelyek városi létét kiteljesíthetik. Ez vonatkozik különösen az iskolai oktatásra és az egészségügyi ellátásra. Bár a település mezőgazdasági szakiskoláját a

fenntartó megyei önkormányzat megszüntette, éppen ez a helyzet adhat lehetőséget arra, hogy a középfokú oktatás is megvalósulhasson. Az előrelépést elősegíti a település általános iskolájának magas oktatási és nevelési színvonala, amit az is bizonyít, hogy a beiratkozottak száma évről évre növekszik. Az újonnan betelepülő lakosság nem követi a másutt gyakran tapasztalható szokást, csak igen kis arányban járhatja gyermekeit fővárosi iskolákba. Hasonló a helyzet az egészségüggyel is, amelyben a szakorvosi ellátás több sikeres kezdeménye már működik, s aminek kiteljesedését a magas képzettségű betelepülő népesség is elősegíti, és ki is kényszeríti. A „rég” és „új”, összességében fiatalodó népesség egyaránt jelentkezik a szolgáltatások fogyasztójaként és nyújtójaként.

Különleges értéke a településnek a kulturális szolgáltatások és a kulturális/szellemi élet kiemelkedő színvonala és gazdagsága. E területen sem kívánja Biatorbágy felvenni a versenyt a főváros összehasonlíthatatlanul szélesebb kínálatával, hanem a szűkebb régió és saját minőségi keresle-

2005. évi légifelvétel

tére épít. Hagyományait mintaszerűen ápolja. Az egyre magasabb képzettségű lakosság növekvő igényeit is szolgálja a régi vasútállomásból átalakított, korszerű nagyteremmel bővített Faluház, mely semmi rokonságot nem mutat az ország korábbi korszakainak szegényes kultúrházaival. Ez Batorbágy művelődési és közösségi életének központja, de rendezvényeit – mint a település egyéb rendezvényeit is – a tágabb térségből is látogatják. Fontos megemlíteni a település művészeti iskoláját is, amely ugyancsak térségi szereppel bír. Több olyan művészeti együttes is működik Batorbágyon, amelynek színvonala, jelentősége túlmutat a településen.

Batorbágyról általában is elmondható, hogy nagy fontosságot tulajdonít a humán erőforrás-

fejlesztésnek és a közösségépítésnek. A település önkormányzata különleges aktivitást fejt ki ezen a téren: egyszerre szolgáltat, kezdeményez és befogad. El tudta érni, hogy mára a közszolgáltatásokat nyújtó személyi állománya kellő képzettségű és „etikájú”, a Községháza valóban a közösség, a közösség házává vált. A hivatal munkája jól szervezett, a lakosság és az egyéb érdekeltek tájékoztatása mintaszerű. Kezdeményezi és befogadja emellett az önkormányzat az igen nagy számú lakossági és egyéb szerveződést, az egyesületeket, alapítványokat, amelyeket rendszeresen támogat is. Ki kell emelni a település saját oktatási alapítványát, amellyel a jó előmenetelű, illetve a rászoruló közép- és felsőfokú tanulmányokat végző batorbágyi diákokat támogatja. A

közösségi élet rendkívüli gazdagsága már kimondottan városias sajátosság.

Az egyéb, kereskedelmi, gazdasági, pénzügyi szolgáltatások terén egyrészt egyes intézmények, szolgáltatók térségi szerepét kell hangsúlyozni, másrészt azt a feltűnően gyors átalakulást, ami e szolgáltatások összetételében történik. Újonnan épült bevásárlóközpontja, posta és takarékpénztára egyértelműen regionális szerepű, ugyanez igaz az állandó 24 órás orvosi ügyeletre is. Az ügyelet Herceghalom és Etyek éjszakai ügyeletét is ellátja. A helyi szolgáltatások terén megfigyelhető, hogy gyorsan növekszik azoknak a tevékenységeknek az aránya, amelyek már kimondottan a városias életformát követő – s nem csak az újonnan betelepült – lakosságot szolgálják.

A település vonzerejét a munkahelyek, a szolgáltatások növekvő száma és színvonala mellett nagymértékben növelte az elmúlt években az épített környezet minőségének javulása, egyre városiasabbá válása. Kialakult Biatorbágy új, a két régi településrészt integráló központja. Elkészült a település változatos rendezvények tartására alkalmas főtere. Felújítottak és gondozottak a középületek, az utcák úgyszólván mindegyike burkolt, a közművesítés teljes, a főutca burkolata, felszereltsége már a legmagasabb esztétikai igényeket is kielégítik. Gondozottak a település szövetét tagoló zöldfelületek, patakpartok is, szép, biztonságos játszóterek épültek. Számba vették és védik az épített és a táji értékeket, mind bel-, mind külterületen. Mindezt a fejlődést jó minőségű fejlesztési és rendezési koncepciók, tervek keretei között valósította meg az önkormányzat. A település képe, „imázsa” önmagában is a városiaság fontos értékhordozója, nem csupán a települési ökonómia és kultúra gazdagodásának tükröje. A szépen felújított Viadukt ma már egy sikeres település szimbóluma.

A következő években a városias településkép még karakteresebbé válik. Befejezés előtt áll az északnyugati oldalon az új, kertvárosias karakterű lakóterület kiépítése. A kertváros eddig megépült csoportos, sorházas, villajellegű épületeiben létesült lakásokat egyre nagyobb arányban vásárolják magas képzettségű fiatal családok. Az

átlagos építészeti színvonal jobb itt, mint sok más település „lakóparkjaiban”, több, magas esztétikai értékű ház, házcsoport is felfedezhető. Biatorbágy vezetői mindazonáltal tudatában vannak annak, hogy ez a fejlődés veszélyeket is hordoz, hiszen az újonnan beköltöző, eltérő – esetenként kimondottan „nagyvárosi” – kulturális igényeket tápláló lakosságot is „ki kell szolgálni”, és szociológiai értelemben is integrálni kell. Bízni lehet mindkét feladat teljesítésének sikerében: Biatorbágy erőssége mind a szolgáltatások, mind a közösségépítés magas színvonala.

1.2. Biatorbágy helye a térség településhálózatában

Biatorbágy Pest megye nyugati részén, Fejér megyével határos területén helyezkedik el. Északról Páty és Budakeszi, keletről Budaörs és Törökbálint, délkeletről Sósút, délről a Fejér megyei Etyek, nyugatról Herceghalom települései határolják.

A település belterülete a Zsámbéki-medencében terül el, ezt ÉNY–DK irányban a Budai-hegység övezi, a keleti rész a Budaörsi-medencébe nyúlik át.

Területe: 4379 ha, belterülete: 1280 ha, népessége: 2007. január 1-jén 10 690 fő, 1985 óta előbb csökkenő, majd 1990-től újra, az elmúlt néhány évben kimondottan gyorsan növekvő lélekszámú település.

A település rendkívül jó közlekedési kapcsolatokkal rendelkezik. A főúthálózati kapcsolatok szempontjából az M1 autópálya, az M0 autót és az 1. sz. főút szerepe kiemelkedő fontosságú. Biatorbágyon halad keresztül az 1. sz. vasúti fővonal is. Az M1 autópálya a belterület északi részét szeli át. Biatorbágy és az autópálya közötti kapcsolatot a herceghalmi csomópont, és az 1–M1–M0 csomópontrendszer biztosítja. Az autópályával majdnem párhuzamosan haladó 1. sz. főút a települést közvetlenebbül szolgálja. Bár a Katalin-hegyet az 1-es főút is elvágja a településtől, összességében mégis kedvező a nyomvonal, lehetőséget ad a nagyobb forgalmú gazdasági területek letelepítésére, a településtől viszonylag függetleníthető közúti kiszolgálására. A Biatorbá-

gyot érintő többi országos út egyben a települési gyűjtőúthálózatot is alkotja.

A Tatabánya–Budapest vasútvonal elővárosi vasúttá alakításával Biatorbágy „közelebb” kerül Budapest városközpontjához, mint némelyik pesti kerület, ennek bekövetkezte újabb lökést adhat a település fejlődésének.

1.3. A jelenlegi településszerkezet kialakulása

Biatorbágy az északi Torbágy és a déli Bia településekből jött létre, 1966-ban. A biatorbágyi közigazgatás alá tartozott Herceghalom is, 1985-ig.

A két település neve írásos formában először 1192-ben szerepel a „Torbágy”-erdő alatti „Biua” föld elnevezésben egy birtokösszeírásban. Torbágy a Füzes-patak völgyében, annak két oldalán alakult ki, a Temető domb aljában. Torbágy hagyományos szőlőkertjei, gyümölcsösei a Katalin-hegyen voltak.

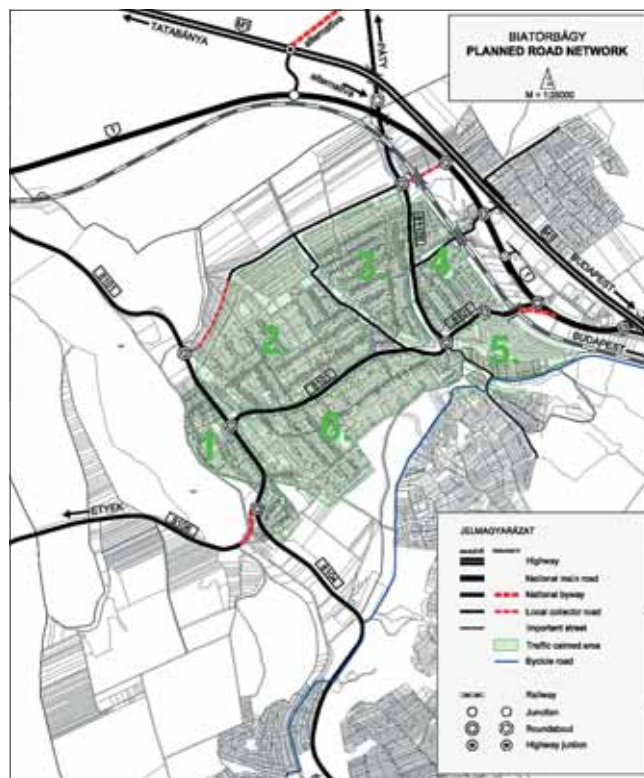
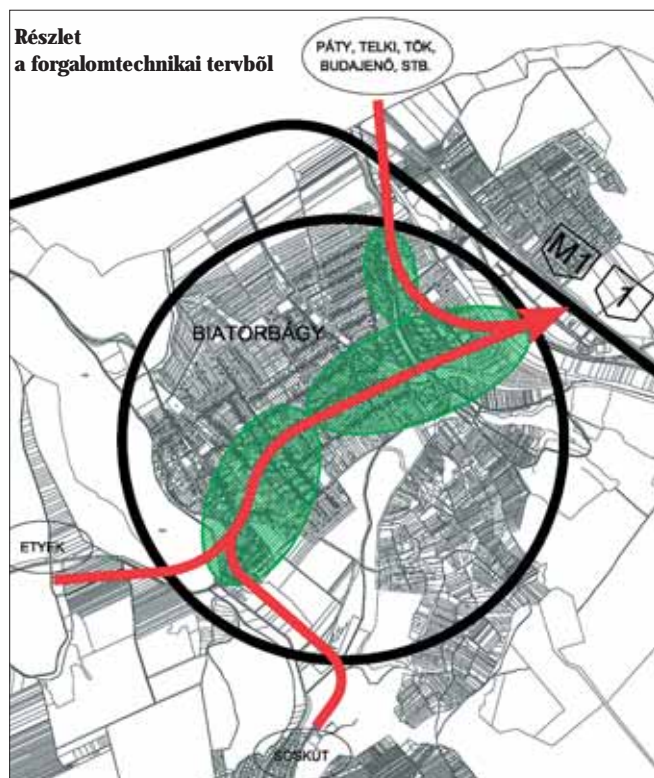
Bia a Békás-patak, illetve a Halastó északi partja mellé települt. Belterülete a hajdani Buda–Bicske–Győr–Bécs összekötő út mentén bővült. Gyümölcsös- és szőlőkertjei a Szarvas-, Öreg-, Kutya- és az Ürge-hegyen voltak. A belterülettől délre, a patak túloldalán alakították ki a

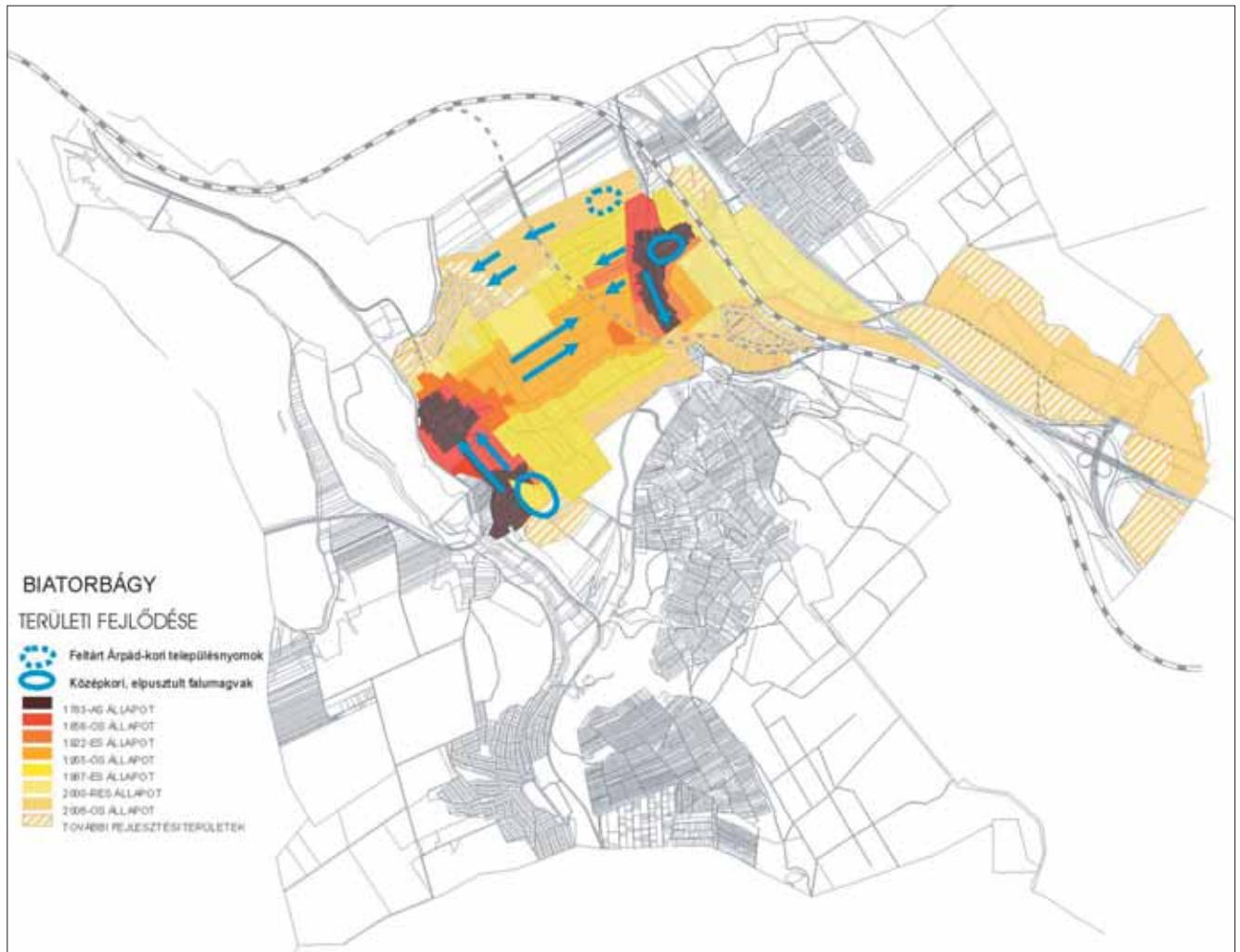
biai halastavat, a hajdani, 19. sz. elején lecsapolt Szelid-tó medrében.

A 19. század végétől a vasútvonal mentén, a közös vasútállomás közelében alakultak ki a két település újabb lakótömbjei. A vasútvonal itteni szakasza 1883-ban épült. A hagyományos települések a vasút menti tömbökkel fokozatosan egybeépültek. Az újabb területek kertjeiként alakultak ki a Nap-hegy és az Iharos kiskertes tömbjei.

A Buda–Bécs összekötő út hajdani nyomvonalát a jelenlegi Ország, Szabadság és Szent István utcák alkották. 1960-ban épült ki a belterületek és a Katalin-hegy közötti új nyomvonalon az 1. számú főút. Szintén a 20. század második felében, 1976-ban helyeződött át a vasútvonal is Torbágytól északra, a belterület, valamint a temető és a kiskertek közé. Az országos főút új nyomvonala a vasúttal párhuzamosan, attól 200 m-re északra halad. Ekkor egyesült a két település, a régi vasúti területen fokozatosan létrehozva az új településközpontot.

1980-ban a 100. sz. (1. sz.) főúttól északra épült meg az M1 autópálya. A településtől elválasztja a Katalin-hegyi kiskerteket. 1956-ban alakították ki a Pecatavat, az 1970-es évektől az ahhoz kapcsolódó rendezett üdülőterületi tömböket.

Az 1970-es évek közepén a vasútvonalat át-helyezték a településtől északkeletre eső területre. Az új vasútállomást a község északkeleti oldalán helyezték el. Ezáltal a vasút régi területe felszabadult, ahol új településközpont kialakítására nyílt lehetőség. Az 1976-os ÖRT megpróbálta a fejlődést szabályozott keretek közé szorítani, de ez nem teljes körűen valósult meg, mivel a lehetséges utcanyitásokat sok helyen elépítették. Mivel a MÁV kiköltözése 1997-ig elhúzódott, az új központ kiépítése ma is folyamatban van.

Biatorbágy fejlődését az autópálya megépítése nagymértékben befolyásolta. Az autópálya és az 1. sz. út mentén ipari, gazdasági és logisztikai központok települtek meg. Az önkormányzat 1990–94 közötti nagymértékű infrastruktúra-fejlesztése és a település közelsége miatt egyre többen települtek át Batorbágyra a fővárosból. A település szerkezetének alakulása során az M1-es autópálya és a vasút elhelyezkedése előnyt jelen-

tett, mivel a gazdasági területek a lakóterületektől elkülönülten alakulhattak ki. Batorbágy északnyugati területén tervezett lakóterületi fejlesztések szervesen kapcsolódnak a kialakult szerkezethez. A további növekedésnek egy idő után a domborzati és természeti viszonyok gátat szabnak. A település szerkezetének alakulásának irányát a 2002-es Településszerkezeti Terv határozza meg, ami figyelembe vette a szuburbanizációs folyamatokat, és a településen fellépő igényeket.

A legutóbbi évek szerkezeti változását a főutak menti gazdasági területek kialakítása és fokozatos beépülése jelenti. Megfigyelhető még a hajdani mezőgazdasági területek szerepváltása, a kiskertek üdülő- és lakóterületté válása, valamint a nagyüzemi művelésű táblák helyett kisebb, egyben művelt egységek kialakulása. Fontos településszerkezeti elem még a belterületi és a belterülethez kapcsolódó települési szintű zöldterületek kialakulása is.

1.4. Biatorbágy történeti, társadalmi értékei, hagyományai

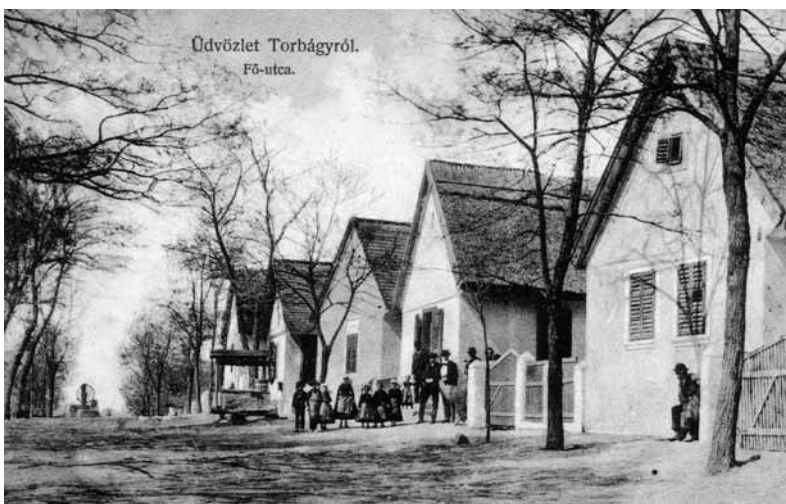
Biatorbágy környéke már az őskor idején is lakott terület volt, ezt bizonyítják a réz- és bronzkorból származó leletek. A régészek Biatorbágy–Budapark és a Szarvasugrás területén, valamint Bia–Öreg-hegyen bukkantak bronzkori települések nyomaira. Több helyen kerültek elő kelta és római kori leletek is. Az avarok lakta Kárpát-medencében a Hosszúrétek völgye már lakott hely volt, melynek nyomaira az 1991-es és 2003-as ásatások szolgálnak bizonyítékkul. Ekkor 7–8. századi avar sírok kerültek elő, gazdag leletanyaggal.

A mai települést alkotó két hajdani falu magját az egykori templomok maradványai jelzik. Bián a református temetőben található Szent Kereszt-kápolna romjai, Torbágyon a katolikus templom szentélyének gótikus záródása. Torbágy az országút mentén, egyúttal, míg Bia az észak–déli irányú völgyben két párhuzamos utcából álló település volt. Bia középkori település-magja vélhetően a templomtól délnyugatra a mai Munkás és Arany János utca környékén (Telek) helyezkedett el, másik fő része pedig attól északra (Szugja).

A két település a török hódoltság alatti elnéptelenedés után a középkori települések helyén települt újra, Bia a 17. századtól, Torbágy csak a 18. század elejétől. Torbágyot német nemzetiségűekkel telepítették be, míg Bia magyar faluként élt tovább, más nemzetiségűek a környékbéli falvakból költöztek ide. Bia a múlt század végén, 1935. január 1-ig 16 községből, 41 ezer lakosból álló járás székhelye volt. Élénk forgalmi helynek számított, tele volt mintagazdaságokkal, kisiparosokkal. Hozzá tartozott Albertfalva, Budafok, Nagytétény, Budakeszi, Budaörs, Páty, Zsámbék, Tök, Perbál és Törökbalint is. 1946-ban a német származá-

sú lakosság nagy részét Németországba kitelepítették, helyükre a Kárpát-medence több tájáról (Székelyföld, Erdély, Alföld, Felvidék) jöttek magyar nyelvű lakosok.

Biára és Torbágyra jelentős hatást tett a vasút átvezetése egy völgyhíddal a két falu közötti területen, melyen 1884-ben egy közös vasútállomást alakítottak ki Bia-Torbágy néven. A vasút korszerűsítésével megépült a második völgyhíd

is 1898-ban. Ezeket a viaduktokat egy 120–140 m széles és 20–25 m magaságú völgy áthidalásaként építettek meg, melyek Batorbágy jelképévé, és egyúttal 1931. szeptember 13-án Matuska Szilveszter által egy szörnyű terrorcselekmény színhelyévé váltak. A mérnöki teljesítményként is számottevő hidakon 1932. szeptember 12-től villamosvasúti forgalom zajlott. Az azóta funkciójukat veszített hidak vasúttörténeti emlékek, jelenleg helyi védelem alatt állnak.

A településen több hagyományörző egyesület és alapítvány működik, melyek tevékenységét a 8. fejezet részletesen tárgyalja.